

науки. 2012. Вип. 56. С. 427–432.

3. Мельник Р. Проблеми визначення родового об'єкта злочинів проти правосуддя. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 1. С. 100–107.

4. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник. 4-те вид., перероб. і допов. / Баулін Ю.В., Борисов В.І., Тютюгін В.І., та ін.; за ред. Сташиса В.В., Тація В.Я. Харків: Право, 2010. 514 с.

5. Бантишев О.Ф., Шамара О.В. Кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України (проблеми кваліфікації): монографія. Київ: Вид-во НА СБ України, 2015. 168 с.

УДК 343.98 (477)(043.2)

Білявська В.Є., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Гольдберг Н.О., к.ю.н

ОСОБЛИВОСТІ ТА ЗНАЧЕННЯ ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

В умовах сьогодення почеркознавча експертиза стала невід'ємною складовою сфери криміналістики, яка сприяє розкритті кримінальних правопорушень. Методи почеркознавчої експертизи дозволяють встановити особу, що стоїть за рукописним текстом, та розкрити обставини, за яких він був створений. У своїй роботі експерти використовують різноманітні методи відбору зразків почерку та проведення експертизи, що дозволяють вирішувати ідентифікаційні та неідентифікаційні завдання. Зокрема, вони встановлюють стать, вік та психофізіологічний стан виконавця тексту. Експертиза допомагає розкрити істинний замисел особи, що стоїть за кримінальними правопорушенням та є важливим інструментом для правоохоронних органів у веденні розслідування.

Важливо зазначити, що почерк – зафіксована в рукопису характерна для кожної людини і заснована на ступені сформованості її письмово-рухомого навичку система рухів, якими виконується рукопис. Почерк являє собою графічний бік письма, його динамічну функцію, а письмова мова відображає змістову сторону письма, його інтелектуальну функцію. Таким чином, письмова мова – це відображення інтелектуальних, а почерк – динамічних навичок людини [1, с. 160-161]. Ознаки почерку, як й інші об'єкти криміналістичної ідентифікації, мають такі властивості, як стійкість та індивідуальність, що і дозволяє використовувати їх для встановлення виконавців рукописних текстів [1, с. 161-164].

Основним завданням почеркознавчої експертизи є ідентифікація

виконавця рукописного тексту, обмежених за обсягом рукописних записів (літерних та цифрових) і підпису. Такою експертизою вирішуються і деякі неідентифікаційні завдання установлення факту виконання рукописного тексту під впливом будь-яких факторів, що заважають природних: хворобливий стан, хронічні захворювання, вікові зміни; тимчасових зовнішніх: незвичне тримання засобу для писання, незвична поза, обмеження зорового контролю тощо; тимчасових внутрішніх: алкогольнесп'яніння, фармакологічні, наркотичні засоби тощо; штучних: викривлення письма зміненими рухами); визначення статі виконавця, а також належності його до певної групи за віком [2]. Встановлений за допомогою спеціальних знань експерта спосіб підробки, внесення змін у почерковий об'єкт в ході подальшого доказування інтерпретується органом досудового розслідування, судом на основі правових знань як спосіб матеріальної підробки документа, або його окремих реквізитів [3, с. 274].

Для почеркознавчих досліджень, пов'язаних з вирішенням експертом питань встановлення автора або виконавця документа, потрібні зразки почерку підозрюваних осіб [1, с. 166].

На практиці призначити ідентифікаційну почеркознавчу експертизу в деяких випадках неможливо без одержання експериментальних зразків почерку (підпису) особи, що перевіряється. Для надання кваліфікованої допомоги слідчому в одержанні зразків для порівняльного дослідження доцільно залучати спеціаліста – почеркознавця. При цьому спеціаліст допомагає слідчому підібрати текст, скласти список слів і словосполучень, що необхідно написати декілька разів, порадити, в якій послідовності, в яких умовах здійснювати всі ці операції, тобто скласти план слідчої дії з таким розрахунком, щоб не акцентувати уваги особи на написанні слів і сполучень, що можуть цікавити експерта. При відібранні експериментальних зразків почерку не можна давати особі списувати текст з досліджуваного рукопису, а доцільно спочатку запропонувати самостійно скласти який-небудь документ (автобіографію, заяву) [1, с. 167].

Потім слід відібрати в цієї особи зразки почерку під диктовку. При цьому необхідно, щоб особа, чий почерк підлягає порівнянню, користувалася письмовим приладом, по можливості аналогічним тому, що використовувався при написанні спірного рукопису. Диктувати текст слід логічно закінченими реченнями рівним спокійним тоном, без виділення і підкреслення голосом особливостей виконання окремих слів та їх частин, без вказівки щодо розставлення в тексті розділових знаків. Текст для диктовки слід підібрати так, щоб у зразках декілька разів у різноманітних сполученнях зустрічалися ті ж букви і слова, що й у спірному рукописі. Такий текст повинен бути написаний декілька разів і на окремих листах папери. Процес відібрання експериментальних зразків почерку бажано

повторити через декілька днів [1, с. 167].

Підібравши матеріали для ідентифікаційного дослідження, слідчий направляє їх на експертизу разом з постановою, в якій викладаються обставини справи, перераховуються винесені на вирішення експертизи питання, вказуються об'єкти, що підлягають дослідженню [1, с. 167].

Почеркознавчою експертизою може бути встановлено, що рукописні записи у документі виконані: конкретною особою; однією і тією або різними особами; навмисно зміненим почерком; лівою рукою (при звичному для виконавця написанні правою рукою); з імітацією почерку іншої конкретної особи; особою певної статі; у незвичному стані (сп'яніння, хвилювання); у незвичних для виконання умовах написання (стоячи, лежачи) [1, с. 167-168].

Можна зазначити, що відмінності жіночого і чоловічого почерку диктуються, насамперед, особливостями у сфері психології. Ці закономірності у почерку можна простежити залежно від генетичних чинників, соціальних установок, виховання та еволюційної спадщини. Наприклад, жінка, яка досягла значних кар'єрних висот, особливо в суто чоловічому бізнесі, буде мати чоловічі ознаки в почерку. Зворотна ситуація на порядок більш рідкісна, чоловіки актори, представники шоу-бізнесу мають виражені жіночі ознаки почерку. В практиці частіше зустрічаються жіночі почерки за чоловічим типом. Якщо, жінка має характерні чоловічі риси (жорсткість, рішучість), вони знайдуть своє відображення в почерку і, навпаки, в почерку чоловіка з м'яким, нерішучим характером відобразяться особливості жіночого почерку, що може заважати правильному встановленню статі людини [4, с. 110].

До прикладу зазначимо, що у Житомирському НДЕКЦ МВС спільно з фахівцями Житомирської обласної психіатричної лікарні були проведені експериментальні дослідження рукописів осіб, хворих на шизофренію. Для дослідження відбирали рукописи та малюнки (зображення) 20 осіб різних вікових груп на ранніх етапах захворювання (період хвороби від п'яти до десяти років). Рукописи виконані хворими, сидячи за столом, на чистих і поживклих аркушах паперу формату А4, А5 у довільній формі на вільну тематику. Характерними ознаками рукописів були: невмотивовані закреслення літер, повтори елементів, піктограми, відсутність завершальних елементів у словах, незвичайне виконання великих літер і розділових знаків, незвичайна конфігурація знаків, незвичайне розміщення на аркуші, ознаки атаксії, втрата єдності змісту, безсистемні пропуски слів, низький рівень розвитку граматичних і лексичних навичок, акцентування уваги закресленням, ступінь розвитку стилістичних навичок письма [5, с. 39]. Тому ми можемо сказати, що ознаки рукопису потребують упорядкування та узагальнення для забезпечення їх об'єктивного тлумачення кримінальними експертами. Відтак, діагностичне дослідження має важливу роль у судових почеркознавчих

експертизах і може значно вплинути на результати судового розгляду.

Таким чином, почеркознавча експертиза є невід'ємною складовою судової експертизи та криміналістики, має вагоме значення для розкриття кримінальних правопорушень і встановлення особи, що написала текст. Завдяки унікальності почерку кожної людини і можливості його ідентифікації порівняльним аналізом, цей вид експертизи стає важливим інструментом для правоохоронних органів. Дослідження показали, що почерк може відображати психологічні особливості людини, що може бути корисною інформацією для діагностики та лікування психічних захворювань.

Література

1. Криміналістика: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Чаплинський К.О., Лускатов О.В., Пиріг І.В., Плетенець В.М., Чаплинська Ю.А. 2-е вид, перероб. і доп. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.

2. Наказ Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень від 08.10.1998 № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 07.04.2024 р.).

3. Дідківська Г.В., Лазебний А.М. Криміналістичні дослідження підписів та коротких записів, виконаних за допомогою технічних прийомів, у системі завдань судової почеркознавчої експертизи. *Право та державне управління*. 2023. № 3. С. 273–280.

4. Хлівняк О.М. Чоловічий та жіночий почерк: відмінність та особливості. Теоретичні та прикладні проблеми судової експертизи і криміналістики. Харків, 2022. С. 109–110.

5. Довжаниця Р.О. Дослідження рукописів психічно хворих осіб під час судової почеркознавчої експертизи. *Криміналістичний вісник*. 2019. № 1 (31). С. 35-43.

УДК 343.14:351.745.7(043.2)

Голух В.С., здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник: Літвінова І.Ф., к.ю.н., доцент

ПРОБЛЕМИ ПРАКТИЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Ефективність протидії злочинності залежить від рівня розкриття кримінальних правопорушень та здатності правоохоронних органів викрити злочинців на основі зібраних доказів на етапі досудового